

Ставицький А.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У 2015 РОЦІ

У 2014 році Україна стикнулася з численними проблемами як у економічному, так і політичному просторі. Особливо складним виявився цей рік для банківської системи країни. По-перше, значна втрата активів на тимчасово окупованих територіях суттєво зменшує ліквідність банків. По-друге, різка девальвація гривні призвела до порушення численних нормативів з резервування коштів, змушуючи банки позичати кошти у НБУ. По-третє, зниження кредитного рейтингу країни до рівня «ССС-» призвело до того, що вітчизняні банки фактично не можуть залучати кошти за кордоном. По-четверте, значний відтік депозитів вимиває активи банків, ставлячи їх на грань неплатоспроможності.

Перед банками стоїть важка задача з відновлення довіри, а також перебудови своєї роботи в нових умовах. Слід зазначити, що ставка відсотку за депозитами фактично не відіграє ролі для залучення депозитних ресурсів. Навіть протягом найскладнішого 2014 року середні ставки за депозитами в гривні змінювалися від 19,1% на початку січня до 20,0% у кінці грудня. Середня ставка за валютними депозитами піднялася за рік з 8,2% до 8,8%, коливаючись в межах 6,3-10,2%. Такі коливання були епізодичними і досить випадковими, середні ж місячні показники були майже незмінними.

Слід також відмітити досить дивний факт, пов'язаний зі ставками за депозитами. Якщо розглянути валютні вклади, то їх доходність (біля 8,5%) компенсує інфляцію в доларах та євро (близько 0,2-1,6%), що дозволяє говорити про чистий дохід вкладника (враховуючи податок на дохід з депозитів у 20% з 1.01.2015) у 5,5-6,7% річних. В той же час доходність за гривневими депозитами (20-21%) не компенсує навіть інфляцію за 2014 рік (24,9%), не говорячи вже про доходність. Навіть очікувана урядом інфляція на 2015 рік у 13-16% не дозволить населенню отримати вигоду від гривневих депозитів.

Виникають закономірні питання: як повернути кошти вкладників до банків та легальної економіки; які фактори сприяють чи заважають цьому; як скоро можна очікувати стабілізації на банківському ринку. Для відповіді на поставлені питання у роботі побудовано та проаналізовано декілька економетричних моделей. Основною задачею нашого підходу буде виявлення причин відтоку депозитів у 2014 році виключно через фінансові фактори без впливу макроекономічних чинників. У дослідженні використано наступні змінні для моделювання: DEP_UAH – розмір депозитів в національній валюті, млн. грн; DEP_USD – розмір депозитів в іноземній валюті, млн. дол. США; ERATE – обмінний курс, грн за 1 USD; M2 – грошова база M2, млн грн; TOTAL_INFL – накопичений індекс інфляції, який розраховує зміну індексу споживчих цін відносно грудня 2004 р. Він показує, у скільки разів зросли

ціни у порівнянні з базовим періодом. наявність структурних змін у поведінці банківської системи. Також було виділено 2 основних переломних місяці 2014 року: лютий (Революція) та липень (зміна політики НБУ при переході від фіксованого до гнучкого валютного курсу). До моделей включено фіктивну змінну SUPERPANIC, яка дорівнює 1 у ці два місяці, а в інші періоди дорівнює 0.

У дослідженні використано місячні дані з січня 2005 року по жовтень 2014 з офіційних джерел у Національного банку України [1]. Перший крок аналізу полягає у перевірці всіх змінних на стаціонарність за тестом Дікі-Фуллера [2]. Результати показують, що всі змінні інтегровані першого порядку, це означає, що ми повинні використовувати всі змінні в перших різницях.

Перша гіпотеза для дослідження буде сформульована таким чином: які фактори є значущими для пояснення реального обсягу гривневих депозитів без впливу інфляції. Справа в тому, що українська гривня має досить сильний вплив інфляції, тому багато людей намагаються захистити свої заощадження, беручи до уваги їх інфляційні очікування. З цієї причини у роботі для аналізу будемо використовувати не номінальні значення депозитів у гривні, а ці величини, нормовані на агрегований індекс цін. Це значення показує реальне значення купівельної спроможності у цінах 2004 року. Відповідна модель має вигляд:

$$\Delta \frac{DEP_UAH_t}{TOTAL_INFL_t} = 37,3 + 0,16\Delta \frac{M2_t}{TOTAL_INFL_t} - 6046,3\Delta \frac{ERATE_t}{TOTAL_INFL_t} + 0,29\Delta \frac{DEP_UAH_{t-1}}{TOTAL_INFL_{t-1}} - 3410,3SUPERPANIC_t, R^2 = 0,62$$

Ця модель є адекватною, всі коефіцієнти значимі, модель не має як гетероскедастичності, так і автокореляції залишків. Згідно з моделлю девальвація національної валюти призводить до суттєвого відтоку депозитів з банків. Зростання на 1 гривню реального валютного курсу (у цінах 2004 року) призводить до зменшення депозитів на 6 млрд. грн. у цінах кінця 2004 року. Таким чином, знецінення гривні з 8 грн/дол. на початку 2014 року до фактично 13 грн. в кінці жовтня призвело до відтоку 7,75 млрд. грн. в цінах 2004 року, або 24% всіх забораних депозитів.

Другий негативний фактор – це ефект паніки, який може бути вимірний як 3,4 млрд. грн. у цінах кінця 2004 року на місяць, що дає близько 21% за 2 місяці активної паніки (лютий та липень).

Загальний ефект від зміни грошової маси був неоднозначними протягом 2014 року. Збільшення на 1 млрд. грн. M2 у цінах кінця 2004 року дає приріст реальних депозитів на 0,16 млрд. грн. в реальних цінах. Оскільки грошова база M2 збільшилася за 10 місяців 2014 року на 66 млрд. номінальних гривень, але знизилася в реальному вираженні, то це призвело до падіння реальних депозитів на 7,2 млрд. грн. або 22,2%.

Нарешті, інертність населення має також суперечливий ефект. Зростання реальних депозитів на 1 млрд. грн у попередньому періоді призводить до зростання реальних депозитів у поточному періоді на 0,29 млрд. грн. Місяці

2014 року характеризувалися як зростанням, так і спаданням реальних депозитів, сумарний негативний ефект можна оцінити у -10,6 млрд. реальних грн., або 32,8%.

Наступним важливим питанням є роль валютних депозитів у банківській системі. У роботі всі види валютних депозитів перераховано у долари США за офіційним курсом Національного банку на відповідний період. Зрозуміло, що за таких умов обмінний курс залишається найважливішим показником для фінансової стабільності в Україні. Спробуємо дослідити вплив цього показника на розмір валютних депозитів динаміці. Розглянемо наступну модель:

$$\Delta DEP_USD_t = 218,3 - 541,9\Delta ERATE_t - 552,7\Delta ERATE_{t-1} - 357,7\Delta ERATE_{t-2} - 321,2\Delta ERATE_{t-3} - 416,9SUPERPANIC_t, R^2 = 0,73$$

Модель адекватна, всі коефіцієнти значимі з 95% та 99% рівнями надійності, відсутня гетероскедастичність залишків, проти присутня слабка їх автокореляція. Це може бути пояснено за рахунок включення лагів обмінного курсу. Зростання обмінного курсу надає значний негативний вплив на суми депозиту. Цей вплив можна побачити під час 4-місячного періоду. Таким чином, зростання обмінного курсу мають 4-місячний пригнічуючий вплив на стабільність банківської системи. Можна зауважити, що збільшення обмінного курсу на 1 грн. призводить до зниження валютних депозитів майже 0,54 млрд. дол. в поточному періоді, на 0,55 млрд. дол. у наступний період, на 0,67 млрд. дол. у найближчі 2 місяці. Модель пояснює, чому процес девальвації в 2014 призвів до відтоку депозитів у валюті у 8 млрд. доларів США за 10 місяців. Ефект зовнішніх та внутрішніх впливів у лютому та липні 2014 року призвів до зменшення депозитів на 0,42 млрд. дол. у кожний місяць.

Підводячи підсумок, можна прийти до таких висновків.

1) Подальший процес девальвації матиме негативний вплив на суми депозитів. Якщо Національний банк зможе ревальвувати національну валюту до 16 грн / дол, то це може мати величезний позитивний вплив на депозити, що поверне до банківської системи близько 18 млрд реальних грн або приблизно 45 млрд. номінальних грн.

2) Люди приймають рішення про їх вклади на основі їх очікувань щодо їх вартості у поточному та попередньому місяцях. Якщо ситуація в країні стабільна, то суттєве зростання гривневих депозитів слід очікувати також через один квартал. Невелике збільшення депозитів можуть бути відзначені в наступному місяці, але при умові, що обмінний курс буде стійким.

3) Очікування інфляції уповільнює зростання депозитів через зростання покупки іноземної валюти. Таким чином, політика Національного банку щодо інфляційного таргетування здається цілком розумним кроком для підвищення стабільності банківської системи.

4) Найбільш важливим фактором для валютних депозитів в Україні є надійність. У складні часи домогосподарства воліють тримати заощадження у себе вдома. Не слід очікувати швидкого повернення валютних депозитів у банки, оскільки відповідно до моделі люди повернуть гроші тільки після 4 місяців курсової стійкості.

5) Ставка за депозитами фактично не впливає на їх обсяг, тому банкам буде дуже складно залучати кошти населення через її збільшення. Єдиний вихід для збільшення депозитів – стабілізація валютного ринку та політичної ситуації в країні.

6) Ситуація з вкладами у гривнях буде стабілізована набагато раніше, ніж з депозитами в іноземній валюті. Останні вимагають для початку зростання принаймні 4 місяці стабільних умов в економіці та політиці. У той же час, потрібно змінити очікування населення для повернення гривневих депозитів у банки. Для цієї мети, Національний банк повинен довести дієвість свого стратегічного напрямку щодо таргетування інфляції.

7) Іноземні інвестиції та стабілізуючі кредити повинні відігравати ключову роль у формуванні позитивного очікування населення, тому українська влада повинна залучити їх якомога швидше.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>
2. Черняк О.І. Економетрика: підручник / Черняк О.І., Комашко О.В., Ставицький А.В., Баженова О.В. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – 359 с.